

HID

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS KRITIKAI SZEMLE

MEGJELENIK HAVONTA KÉTSZER

TARTALOM:

Lőrinc Péter: Péterkéből Péter lesz	— — — — —	193
Laták István: Cifra nyomorúság	— — — — —	200
Szaecsvay Gusztáv: A világháború számlája	— — — — —	202
Laták István: Kicsiny magok végtelen vetése	— — — — —	204
Szántó Árpád: Világszemle	— — — — —	206

F I G Y E L Ő :

Néhány szó Indiáról (E.)	— — — — —	211
A Szovjetunió alkotmányjogi rendszeréről	— — — — —	213

K R Ó N I K A	— — — — —	215
---------------	-----------	-----

A legközelebbi „HID-Könyvtár” címe:

S. S. S. R.

(A Szocialista Tanácsköztársaságok Szövetsége)

Terjesztőink írják meg mielőbb, hány példányra tartanak igényt. — A füzet kettős szám, ára 3— dinár.

Új előfizetők, vagy azok, akik új előfizetőt szereznek a Hid-könyvtár eddig megjelent példányai közül tetszés szerint választhatnak egyet. A kiválasztott példányt ingyenes jutalomként küldi a kiadóhivatal.

*

A Hid-könyvtár eddig megjelent számai:

1. Petőfi (elfogyott)
2. Ludas Matyi
3. A magyar jobbágyság kialakulása
4. Ady Endre
- 5.
- 6—7. Laták István versei

*

A fenti jutalomban részesülnek azok az új előfizetők is, akik május 1-től fizettek elő. Kérjük értesítsenek, melyik számra tartanak igényt.

Olvasd a „HID”-at

Péterkéből Péter lesz

Péterke már régen nem tartja magát gyerekeké. Néha-néha még ugyan leereszkedik a gyerekek társaságához, egy pár színes, a boltból elvitt játékgolyót is megkockáztat a tavaszi golyójátékhoz, itt-ott bele is feledkezik a játékba, de minden egyes hibás mozdulatnál, minden egyes tét elvesztésénél kétszeresen is belévág a fájo, kínzó önmegítélés. Mert nem itt van az ő helye! Itt csak drága idejét fecsérli, amit pedig komoly, hasznos munkába kell fektessen: tudásszerző és pénzszerző munkába. Fecsérli az időt és fecsérli az anyagot is, a boltból elvitt klikkereket. Mert Péterke nagyon ismeri a klikkerek értékét. Tudja ő nagyon jól, hogy négy klikker egy krajcár és most is éppen négyet veszített a hazard „múzeum”-játékban. Öt perc leforgása alatt. A többi gyerekek, tíz-tizenkét évesek, ők nem érik fel még ésszel a veszített krajcárok értékét. Nem is krajcárokban, de golyókban mérik az anyagot és a vesztes, vagy nyeres idejét sem percekkel vagy órákkal, de idegeik ritmusával, bánattal és örömmel. Csak Péterke tudja, hogy a négy klikker értéke egyenlő a vacsora értékével, és egy sincsen a gyerekcsoportban, akinek vacsorájára ennél nagyobb, vagy akár csak ekkora összeg is juthatna. Péterke nem egyszer szolgálta már ki a szatócsa-

holt klikker-közönségét és nem egyszer szolgált ki az apja hentesüzletében is és nagyon is tisztában van a vékony debreceni, a szalonna, a disznósajt, véres, meg a töpörtyű piaci árával. És tudja, hogy ma újból elherdált egy vacsorányit a szatócsboltból. Biztos benne, persze, hogy kivihetne a boltból még kétszer, háromszor annyit is, mert szülei meg nem szólanak érte, még talán örülnének is, hogy kedvét leli az egykorúak játékaiban. Újabb tőkével jelenhetne meg s talán vissza is nyerhetné a már a Bucoj zsebében csörgő golyókat. De, hiszen éppen ezért kell saját magát fegyelmeznie. Éppen, mert a szülei nem fegyelmezik. Meg aztán, tulajdonképpen a szülei is csak azért nem fegyelmezik, mert biztosak benne, mert bíznak az ő önfegyelmében. Fegyelmezettsége a szabadságának biztosítéka.

Idejártéka és szíve vágya még lekötne a külvárosi tavasz meztlábás gyerekhadához. Egynek érzi magát velük, a matrózok, hajógyárt munkások meztlábás csemetéivel, az Iljákkal, Juonokkal, meg Pistákkal, de az elfecsérelt idő és pénz hívja vissza a pénzszerző munkához.

És a másik fájdalom is húzza. Bár ez a fájdalom egyúttal vonzza a játékhöz is, és sokszor a munkábfeledkezésből is riogatja, felriasztja s a gyereksereg közé taszítja. Ez a fájdalom: testi ügyetlenségének tudata az ügyes, vásott kültekiek között. Hiszen mások is sokszor hiába gurítják klikkerüket a múzeum golyókirakatába és bizony egyikkel sem cseng össze a közjük gurított golyó, de ő minden egyes kudarcot külön-külön katasztrófának vesz, minden katasztrófát újbóli bizonyítéknak érez a menthetetlen és javíthatatlan testi ügyetlenségnek, alábbvalóságnak megerősítésére. Minden újabb gurítással: no, most! no, most! ellenbizonyítékot kíván szerezni és egy-egy ritka találata olyan örömhullámmal borítja el, hogy nyakig vörösödik bele.

A társak, persze, nem tudják, hogy amikor Péterke az új játékra való áttérést sürgeti, akkor sem a klikker-állomány szaporítása a célja, nem is a játék izgalmát akarja fokozni, de képességeiből akar újból vizsgát tenni. Már egy hete, hogy órákhosszat gyakorolja házuk udvarán az új játékot. A földre helyezi a golyót, szeméhez, füléhez, orrához emeli a másikat, ahová csak kívánják a társak, lehullatja s holt biztonsággal csattan össze a lehullajtott golyó a földre helyezettel. Visszanyeri mind a négy golyóját, de már nem a visszanyert vacsorának örül, hiszen azt azonnal le fogja dolgozni, sokkal inkább a visszanyert önbecsülésnek. Ma először, ő volt a klikkerpálya ünnepelt hőse. És hőse marad mindaddig, míg társai is rá nem jönnek a begyakorolt trükkre. Míg rá nem jönnek, hogy észszerű számítás, nem zseniális kezűgyesség a dolog nyitja. Míg maguk is ki nem számítják az egy lányi hozsuzát a fejtetőről legurított golyó előreleendülő ívének és nagyujjuk körméhez nem állítják maguk is az eltalálendő golyót. Pert Péterke nem gyerek immár és tudja, hogy ésszel élnek a felnőttek s az ésből patant ötletet hosszú órák gyakorlásával testi ügyességre is át lehet váltani.

Ujjonnan nyert önbecsüléssel fut Péterke haza, hogy belemerüljön a munkába. Nagy önbecsülésében most még két ballába furcsa kacszása sem ér öntudatáig és az sem ér fel hozzá, hogy ezzel a futással társai versenyén holtbizonyosan utolsónak érne be a célba. Új energiákkal veti magát a munkába. Másnap leckéjével még játék előtt elkészült. Az olvasást estére hagyja. A vacsorát akarja megkeresni, amit

ma kivételesen nem veszített el Gyerekjátékokat készít. Forgókat, amiket szívalmosan hajt körbe-körbe a szél, s ami, ha ügyesen lazítja a csavart, már a sétáló járás okozta szellőcskében is megperdül. Ma kivételesen szépeket akar teremteni. Méltókat a nagy naphoz. Fűz, vagy almafavessző helyett,ogyoróvesszőket keres ki. Nem hántja le végig a vékony, finom kérget. Késével serpentineket, kígyókat, csigákat rajzol bele s úgy, mintásan szedi azt le. Az ortonyelek sem szebbek a boltajtóban, ahonnan az ötletet lopta. Vastag színes kék és piros papírosból gészíti a forgót. Hatalmas nagyokra szabja őket és kettőt-kettőt, különböző színűt erősít a mintásogyoróvesszőre. Aogyoró nehezen törik. Kibírja a két nagy forgó propeller bűgő szelét. Öt krajcárért árusítja majd ezeket a forgókat. Nemcsak a golyókat veheti pénzért, de az arám cipőre is fog jutni és . . . talán, talán egy könyvre is, amit régen nézeget a kirakatban.

Holnap kimegy az erdőbe, már leolvadt a hó a hegyekről és egész nyalábogyoróvesszőt fog vágni. A fiatal hajtások közül. Azoknak gyenge, selymes kérge úgy csillan bele zölden a napba, mint az élet. És papírost is vesz a könyvesboltban és apró, hajlítható vékony szegeket is. Kiegészíti raktárát.

Így tervezget Péterke nagy-felnőttesen, hiszen ő már régóta nem gyerek. Épen a kész színes forgót erősíti rá aogyoróvesszőre, amikor egyik tanára, a mokány, höröcsökgépű magyar-latín tanár, az osztályfőnök sétál el arra.

— Hát te mit fabrikálsz, öcskös? — szól oda Péterkéhez és megáll fölötte s ahogy Péterke felugrik ijedt-zavarodottan ültéből, az még a kezét is felnyújtja, hogy Péterke nem is tudja, mit is tegyen. Vajjon csakugyan kezét akar vele fogni, vagy talán inkább a játék érdekli és felnyújtja, kitért kezébe helyezi a kész forgót.

— Hát magad fabrikálsz a játékokat? — mondja a mokány osztályfőnök és Péterke csak hebegve mer tiltakozni:

— Nem, nem magamnak! A bolt részére!

— Úgy. Hát ilyen pénzkereső vagy?! Pedig én is épen ilyen járatban vagyok nálad. Mert hozzád készültem.

Péterke már nem is tudja, melyik lábára álljon. Egyik lába sem bírja el idegrángatásaival súlyosbított ügyetlen kövérségét. Szóltalanul pirosodva áll s hangja egyúttal remeg szíve hallható verésével, amikor kötelességére ébredve megszólalásig ocsúdik eszmélete.

— Tessék . . . tessék . . . a szobába fáradni! És forgós keze megremeg ahogy mutatja az irányt úgy, hogy a forgók megperdülnek és hozzákezdnek motollálásukhoz.

— No, lám, jól csináltad őket, már is forognak, pedig nem is fű a szél, — mondja a tanár. Péterke szeméből hála és köszönet sűrű felé. Méleg hullám önti el szívét. Minek is köszönheti a nagy kitüntetést. Hozzá, a kis meztelbas Péterkéhez, a külvárosi szatócgyerekhez, akitnek a szatócsbolt még a mindennapi ebédet sem tudja biztosítani. A kis második diákhoz, saját személyében eljön az osztályfőnök, a tudós és író: az ideál! És még milyen tapintatos vele szemben. Nem akarja észrevenni, hogy végigráng rajta a meg nem érdemelt megtiszteltetés és ügyességére háritja a forgó megperdülését. És ő milyen gyámoltalan, esetlen most is. Nem is tudja mit is csináljon a kezeivel és előre men-

jen-e, útmutatónak, vagy hátramaradjon, tiszteletből és majd, hogy
össze nem torlaszolódna az ajtóközben.

— Tessék . . . Tanár úr!

— Hát idehallgass, öcskös! Te már második éve a bojtárom vagy.
különösen latinban. Nélküled nem csak meg nem tanítanám, de ide-
gekkel sem bírnám a sok ostoba gazdag mulyát és a sok vásotttságra
értelmes meztlábás adta betyárját. Hát tartozom neked, meg kell mon-
danom.

Péterke vörösödik, egyik lábáról a másikra áll és épen az anyja ta-
most kell bejöjjön és végig kell hallgassa a sok dicséretet. Szégyenében
úgy érzi, bedagad a torka, eldugul a hangrés és nem tudja az anyját
megismertetni a tanárral és nem tud felelni az anyja szavára. Érzli,
hogy hirtelen megnémult; ösztönös köhögési roham rázza meg testét,
hogy az anyja ijedten kap felé, a mokány tanár meg csak mosolyogva
a bajúsa alól mondja:

— No, no, azért meg ne fulladj! Mert akkor ki végzi el a munkát,
amiért jöttem.

Péterke megnyugszik és mintha a hangszálain sem nyúlna végig
a kormos pernyeréteg. Kérdőleg pillant fel.

— Hát, idefigyelj! Van itt egy díjnok, aztán irnok szeretne lenni.
A négy osztályra van szüksége. Az idén az első és másodikból vizgáz-
na magánúton. Az anyagot ismered, hiszen idestova elvégezted a máso-
dik osztályt. Hát rád gondoltam. Mert huncut az ilyen tanár. Áthárítja
a tartozás megfizetését egy harmadikra. Két hónapod van a vizsgáig, a
két osztály anyagának átvételére. Hát naponta kell eljárj hozzá. Napi
egy óráért, persze vasárnapokon nem mégy el, kapsz tőle havi öt pen-
gőt. Hát meg tudod csinálni?

— Igen, — felelte most már Péterke kitisztult hangon és belecsap
a tanár tréfás parolájába.

*

Feleségezett díjnok János úr már a negyvenedik életévét tapossa.
Péterke egyenesen öreg embernek látja és hirtelenében nem is tudja,
hogyan védje meg tanítói tekintélyét vele szemben. Mert világos, hogy
ő itt a fontosabb személy, de még a könyökéig is alig ér fel díjnok Já-
nos úrnak, akinek hatalmas hunniás bajusz is pöndörödik az orra alatt
és egyszerűen Péterkének tartja és úgy is kezeli a tanító urat. Péterke
szeretné magához ragadni a kezdeményezést, hiszen ő volna itt a ve-
zető, de nehezen tudja a tanítványt látni a bajuszos vén emberben, aki
fiatal házas és öreg emberhez nem méltóan ölébe ülteti nemrég még
vénlány feleségét és cuppogtat rajta. Péterkében, persze, már itt-ott át-
ráng valami névtelen vágyakozás, de annál undorítóbbnak látja, karli-
katurának a vének szatíros összedörgölözését. Nem, Péterke 40 éves
korában sem tudja majd képenccsokolni az undok szipirtyót, — még
akkor sem, ha ő hozná a házat és a virágos udvart és a Gracka hegyre-
felkúszó gyümölcsöst. És erre a gondolatra elundorodik feleségezett díj-
nok János úrtól is, de kénytelen udvariaskodni és ott ülni vele tovább-
a diófa alatt, a számtankönyv felett, tapintatosan oldalt fordulni, mint-
ha János úr kutyái kötötték volna le érdeklődését és így kivárni, míg
vasorrú-asszonyka le nem száll — a házáért és a kertjéért — felesége-
zett János úr megtisztelt öléből.

— Ezt nem értem, — fordul hozzá János úr minden szerelmi utó-

rezgés nélkül a hangjában, — ezt vegyük át újból! És Péterke érzi, hogy, habár neki magának is ez volt a szándéka, a kezdeményezés újból a János úr kezében maradt.

Kihasznál! — gondolja keserűen Péterke. Egyszerűen megvette a tudásomat és rendelkezik vele. Csakugyan ez volna az élet? Vagy csak a felnőtt évek teszik ezt az ő gyerekeivel szemben? Ével? Hát azok vannak János úrnak, számolatlan, de tudása, esze, az keresve sincsen. Péterke legalább rettentő magasságban látja magát János úr lapos homloka fölött. És mégis János úr rendelkezik vele. Az évek teszik? Vagy a felesége hozta kert és ház talán? Aki a pénzt adja, azé a fensőbbiség?! Péterkének nincs a sok feltóduló kérdésre felelete, csak gyűlöli János urat, megveti rendelkezéseit és jellemét és lapos, üres homlokát. Nyugodtan magyaráz. De János úr újra elköveti a régi, sokszor elkövetett hibát.

— Tegnap is, meg tegnapelőtt is mondtam már, ugyebár, amint ma is most épen ötödikben, — szólal fel Péterke erélyesen és érzi, hogy itt, itt, e ponton kell felébekerekednie pénzes, feleségetts János úrnak.

De János úr nem hagyja magát zavartatni.

— Majd elmondja még egy párszor, fiam, amíg jól meg nem jegyem. De aztán nem is felejtsem el többet, soha.

Fiad az öregapád, — szeretné elgondolni magában Péterke, ha jól-neveltsége hozzá volna szokva az erősebb szavak elgondolásához is. De vértolulása így is erélyben nyilatkozik meg.

— Hát ismételjük el még egyszer máma, de utoljára! S, ha, mint remélem, lesz ideje hozzá, dolgozzon ki holnapra néhány e tételre vonatkozó feladatot. Ennek kapcsán majd holnap újból átvehetjük a homályosabb részleteket.

Péterke nem szokott finomkodva beszélni. Ez egyáltalán nem divat a kültelki ifjúság köreiből. A szavakat úgy mondja, ahogy azok az ajkára tolnak. De most igyekszik úgy beszélni, ahogy a magas, karsú és elegáns történelemtanár szokta. Felébe akar kerekedni János úrnak és már rég észrevette, hogy vasorrú asszonyka felfelétörő, finomkodó hölgy és hogy János úrnak újabban a hivatalos aktastilus mellett a társalkodó modor finomságai is imponálnak.

— No, jó, Péterke, annyiban maradunk. Vegyük akkor most elő a nyelvtant és helyesírást, — veszi át újból a kezdeményező parancsnoklást János úr.

Péterkének nincs órája, de a közeli román templomban épen ekkor az ötöt és így tudja, hogy már másfél órája tart az óra és bizonyára eltart majd még egy óra hosszát. Akár tegnap is meg tegnapelőtt is. De hiába próbál erőt, bátorságot ázni ki magából, ma sem tudja kimondani, hogy: egy óráról, napi egy óráról szolt az alku s a két és fél hónapra összesen 12 és fél forintról, pedig így tulajdonképen havonta járna ez az összeg. És hogy is mondja, amikor taian János úrnak is igaz a van, mert hiszen még csak a számtannal végeztek ma s ha ilyen rettentő lassan haladnak csak, sohasem készülnek el a két osztály anyagával és akkor ő is hibás lesz. Itt kell üljön és idővel, szavakkal egyensúlyozza János úr súlyos homlokürességét. Kihasználja gyerekvolum, gondolja. De itt kell ülöm. Amire vállalkoztam, végig kell csinálnom.

— Magánhangzó illeszkedés törvénye? Igen. Mi a törvény, jól tudom. Magánhangzó? Tudom. De mi az, hogy illeszkedés? Kérdés újra János úr és Péterke buzgón magyaráz, hogy már belevörösödik a halántéka.

A Matyi, gondolja, nem figyel oda, ha magyarázok, de ha félfüllet hallja is meg a szavam, akkor már érti, tudja és igyekszik is, ha megszáj, hogy mielőbb visszakerülhessen kedvelt sportjához. A Klemens is a fúrge géplábvál meg az a kis bitang Muntyán Juan is hamar fel-fogják a szavak értelmét. A gazdag sörgyáros mulya fia, a Sanyi, persze, már más fajta. A kis Tusi, a Grackai kastély parkjában, a lugasban, az is egy óra leforgása alatt mindent megtanul és még átvetve egyik lábát a másikon, hogy Péterke szíve körül valami nagy hangyák másznak tőle, arra is ráér, hogy szövetséget kössön vele kis volt barátjával ellen, aki elhódította egyik ideálját. Csak a sörgyáros Sanyi, a mulya, csak az korlátolt a tanítványok közül. De nem! János úr iskola összes korlátoltságával felér. A Sanyi hozzá képest lángelme!

— No, elfáradtam becsületesen. Talán elég lenne mára! — Nyújtózkodik János úr. — Maga is menjen kicsit játszódni! — Mondja még János úr és Péterke meg nem állhatja, hogy felé ne lövellje szeme villámain. De éppen idejében búcsúzkodnak, mert a szobaajtóban megjelenik a vasorrú asszonyka, már útrakészen és János úr fel kell ajánlja kisérletét a dunaparti árnyas gesztenyék alatti sétára.

A román templom tornya pedig mutatja az esti korzó idejét. Hat óra.

★

Vasárnap persze nincsen tanítás és az üzletek is zárva vannak. Vasárnap az Úr napja, amikor az Úr is megpihent nehéz munkája után. Mert nem volt könnyű megteremteni a hegyeket és a folyókat és az állatokat és embereket. Péterke biztos benne, hogy az ember teremtetése volt a legnehezebb, el is fáradt belé az Úr. És tulajdonképpen nem is sikerült neki valami jól e munka. Péterke tudja, hogy a munka maga, ha nem túlhomoszú ideig húzódik el, nem is nagyon fárasztó, sőt a teremtő, önkezdeményezte munka még öröme is pezdíti a vért. De a sikertelenség, az emberre ráerőszakolt munka eredménytelensége bizony öt perc leforgása alatt lehervasztja minden ideg- és izomerőnkét. A vasárnap az ember sikerületlenségének emlékünnepe. És bizony, hogy őszinték legyünk, feleségezett díjnok János úr sem éppen sikerült, de bizony, nagyon is vasárnapi alkotása az Úrak.

Talán azért citálta be vasárnapra is Péterkét. Természetesen uzsonmára. Ünneplésre. Péterke, persze, jobb szeretne a Duna partján, vagy a Gracka forrásánál, az erdőben ünnepelni kis társaival, a magukkal vitt kenyeret majszolva a forrás pázsitján, mikor a hegyekben már érik a som, a galagonya és idestova a rózsa is már kipirul. És előre undorodik vasorrú asszonyka süteményétől. De jól tudja: díjnok János úr megtiszteli a meghívással és hogy mincs rá mód, hogy kibújjon e kínos kötelezettség alól.

A toronyóra nem ünnepel és így éppen a mégyet üti el, amikor Péterke, aki már régóta tudja, mi a pontosság, belép a virágos udvarba. Az udvar üres; feleségezett János úr és vasorrú asszonyka még hálószobájukban tartózkodnak. Csak a két fajkutyá undorít bele Péterkébe és Péterke őszönösen rúgásra emeli lábát, amikor hallja a hálószobából:

— Rögtön jövök. Addig szórakozzon a kutyusokkal.

Péterke épen azt is akarta cselekedni, de a hangra önmagától egyenesedik vissza a lába a biztos anyaföldre. A kutyák undirítóbbak minden undok pocoknál: teljesen szórtelenek és Péterke bizony abban a hitben volt sokáig, hogy vasorrú asszonyka egy őrizetlen pillanatban leforrázta őket. Most már, persze, tudja, hogy Európa és Tubarózsa ilyen anyaszült meztelenül jöttek a világra, akár az emberek, és vasorrú asszonyka azt is megmagyarázta, hogy tiszta, fejti szta állatok és rettentő értéket képviselnek. De fajtisztaságuk ellenére, Péterke nem tud annyi erőt kihozni magából, hogy megsímogassa őket. Még a cipője orrát is csak undorral illesztené meztelen hasukra. „Vasárnap kutyák” gondolja megvetéssel s azután, mivel nem tudja miről társalogjon a fiatal párral, mégis a kutyák szórtelen bájait kénytelen tárgyalni velük minden részletében. Vasorrú asszonyka ölébe is veszi a drágákat és élvezetes mosollyal túri Tubarózsa csókjait.

— Unalmas a vasárnap, — mondja feleségezett János úr. Hiába, hozzászoktunk már a napi munkához! — és már ki is teríti füzeteit és könyveit.

Péterke tudja, hogy most tiltakozni kell, de nem tudja, hogyan fogjon hozzá és valahogy ő is megváltásnak érzi a munkát a Tubarózsás vasárnap szórakozás gyönyörei után. Ki tudja, ha belefeledkeznek a munkába, talán elmaradnak asszonyka sajtőkészítményű süteményei és csokoládékávéja is, amelyeknek Európás Tubarózsás illatát Péterke messziről sem szívesen szívna be.

— No, tegyétek félre azokat a csúnya könyveket, — csicsereg közéjük hirtelen vasorrú asszonyka és rózsaszín terítőt tesz az asztalra s már hozza is a párolgó, itt-ott ragacsos forró csokoládét. Péterke nyeli a csokoládé-csomókat. Igyekszik is, hogy minél előbb túl legyen rajta s már kitapasztalta, hogy a gyors nyelésben elsikkad a falatok íze és illata.

Vasorrú asszonyka meg van elégedve evésének, ránézve bókot jelentő tempójával és nem is nagyon kínálja már.

— No, gyerünk Péterke a kertbe, — adja ki a parancsot János úr. A gyümölcsöt ott esszük majd.

Fa alól fa alá vezetí Péterkét, fel a Gracka lejtőjén s magyarázza a jégkárt s az oltás csodáit. Péterke legszívesebben egyedül dézsmálná meg a korai cseresznyét, ott fenn a fa ágai között, megbújva a lombkoronában. De csak sétál fa alól fa alá, csipeget madárkásan innen is, onnan is és hallgatja János úr messzemenő terveinek fejtegetéseit.

Felrémül, mikor a román templom toronyórája elúti a hatot és kérdőleg néz fel feleségezett János urra.

— No, hogy eljár az idő. Bizony menj te is játszódni. Menj csak, én még itt maradok, majd az asszony zárja be a kaput utánad.

Péterke dühöng. Ujból játszódni küld! Leér a kapuig. Körülnéz. Az asszonykát sehol sem látja. Csak Tubarózsa dörgölődzik a lábaihoz. Ujból körülnéz. Azután felemeli jobb lábát és orronvágja Tubarózsát, hogy a virágágyba hemperedik. Kiegyenesedik. Megné önmaga előtt és erőteljes rántással szakítja fel a kaput.

— Mától kezdve pedig Péter vagyok!

Lőrinc Péter

Cifra nyomoruság

M o t t o : *A zsibajon nagy a zshivaj . . .*

Hetipiac. Kocsik zörögnek, gabonát lisztet hurcolnak. És krumplit hoznak, meg zöldségfélét. Zörögnek a parasztkocsik, csönget a villamos, a városi mentők dudája sikolt. (Megint eldobta magától valaki üres életét. Ilyenkor hullanak legjobban a betegek, életúntak és megszaporodik a baltával, késsel lemészároltak csapata. A nyomoruság jobban látszik a tavaszi napsugárban és ingerlékenyebbek az emberek.)

A zsibajon, vagy másképp ócskapiacon nagy a sürgés-forgás. Itt látható, hogy milyen rossz a sorsuk a kenyérteleneknek.

Muzsikus cigányok feleségei, öreg, magukkal tehetetlen nénikék, ügyes fiatal menyecskék és mindenből kikopott iparosfélék az árusok. Földreterített zsákon, ósdi, gólyalábu gyerekkoszikon, rozoga asztalokon, nyagda fogasokon, alig álló, rosszul összeeszkábált állványokon halmozzák fel árujukat, kupacokba rakva, felaggatva, kiterítgetve. Szégyentelenül, szemérmetlen egyszerűséggel terülnek ki intim ruhadarabok, titkolt betegségek gyógyeszközei, tönkrement háztartások felszerelése . . . minden, amit a nyomoruság véletlen szele kisöpör ide, a kevéspénzűek bőrzéjére.

Földön guggolnak, kis székeken kuporognak, vagy árujuk között térdelve kínálják a portékát.

— Soha jobb alkalom! — Báliruha! — Teljesen új női cipő! Csak két hétig viselte a gazdája! — Olcsóság! Végeladás!

Némely árusok hallgatnak, Utolsó kötényüket, uborkás, vagy paradicsomos üvegüket árusító asszonyok sápadtan várják a vevőt. Nehezen adják el dolgaikat. Kényszer hajtja őket és sokat kérnek előbb.

Mindenből kikopott cipésmesterek, képesítést nem nyert szappanfőzők árulják rendes piacra nem való árujukat. Kiöregedett cigányzenészek kínálják utolsó, fekete öltönyüket. — Régi orgazdák ténferegnek itt-ott. — Egyes kofaasszonyok egész öltözőszobát betöltő ruhatár mellett állnak; házról-házra járva olcsón összeszedik az uraságoztól levetett holmit és itt adják el.

Rísz-rossz vasholmit árusító munkanélküli vasasok — ponyvaregényt-cserélő üzemet fenntartó, a sok olvasástól álmos, álmódózószemű asszonyok, tarka egyvelegben — mindnyájan az élet árnyékos oldaláról.

Rendőr kísér egy esküdözve-átkozódó asszonyt, aki két rikitó vörös cihában duzzadó tollat visz.

— Becsületesen vettem, nem tudtam, hogy lopott . . .

— Jó — mondja a rendőr — majd bent megmondja, kitől vette . . .

Ostorukat szorongató, lassan civilizálódó nomád cigányok; bizalmatlan, meggondoltan nézelődő szegény tanyaiak járnak az árusok sorait. Inkább ráérő, mint vásárló munkanélküliek. Messzi vidékek színes, festői viseletű idevetődöttjei. — Csizmás, kővér nagygazdák, akik a mellettük vastag gyapjúruhában, boca-

korban topogó béresgyereknek vesznek egyet-mást, próbáltatják a gyerekekkel az olcsó gyunyát és erősen alkuszna. Mindenkinél jobban kieresztik a hangjukat.

Megjelenik a garasos szellemi arisztokrácia is. A lecsuszó középosztály. Szégyenkezve pillantgatnak ide-oda és némi utálattal emelgetik a viseltes, nyüstölt holmit. Pedig hiába, innen kell kipótolni az egyre hiányosabb garderóbot.

Nagy hangzavar. Szláv, magyar szavak. Cigénykiabálás. Harmonikaszó. Eladó harmónikát nyekergetnek, hogy valaki kedvet kapjon a vételre. Amott asztali citerát pengetnek ludtollal. „Magas jegenyefán sárgarigó fészek . . .“ Odébb gramafón sikolt rátyolos, kopott hangon. Nem nagyon törődnek vele az emberek. A harmonikának, citerának csak akad mustrálója, de a gramafonnak nem. Hogyisne, mikor tíz lépéssel arrább rádió alkatrészeket lehet kapni és az árus megsugja, hogy nála, otthon — nem messze lakik — egészen új rádiót is. Egy lámpásat, ócskapiacra készítettet. De nem szabad kint árusítani.

Hamis és valódi aranygyűrűk. — Kivénült órák. — Rongypokrócok, használt esernyők. (Most van a „szezonzuk“.) Levedlett felöltők és télikabátok. Könyvek, balták és vasszerszámok.

Amott nagy tumultus. Dohány és öngyújtók-árust leplezték le a fináncok.

— Még meleg!... kiabál a pattogatott kukorica árus.

Uj, selejtes zsebkendők. — Régi bugyellárisok. — Vastag pamutpelenkák. — Faggyuszappan. — Alpakaevőeszközök. — Nyüstölt fűrészpóros kályhák nyári tüzhelynek. — Ponyvaregények tonnaszám. — Szállítáznál zúzódtott narancsot árusítanak ide-oda tólt tragacsokon sipító asszonyok.

Ásítognak, ácsorognak a vevők. Nagyokat alkudoznak. Legalább is annyira megszokásból, mint pénztelenségéből. Van, aki nem is akar venni, de köröskörül nézegeti a piacot. Unalomból? Ki tudja?

Közéjük állunk, alkudozunk. Fölforgatunk elhunytak hagyatékából szóródott holmikat. Elárverezett középosztálybeliek lim-lomjai alatt, könyvtárak maradékaiban turkálunk és garasos vásárlások, hosszú ténfergés után, poros újjakkal szorítjuk zsebünkbe az olesón szerzett, jóállapotban lévő ruhadarabot, vagy valamilyen klasszikus író megkopott könyvét . . .

Laták István

.....

Támogasd a haladószellemű sajtót

A világháború számlája

Az egykori olasz miniszterelnök, Nitti a világháború következményeiről a következőket írja Európa Hanyatlása című könyvében: „Európa egésze hitelező kontinensből adós kontinenssé változott. A népek életnivójának esése, a pénzügyek s a nyersanyagokat szállító államok teljes dezorganizálódása még egy új fegyverkezési politikával kapcsolódik, amely sötét árnyékot vet a jövőre. A szolidaritás minden köteléke elszakadt, a vámsorompók elfojtják a kereskedelmi tevékenység minden lehetőségét. A háború és a rákövetkező nyomor Európában nagyobb emberveszteségbe került, mint bármely más országrész erőszakossága valaha. Megbízható hivatalos adatok alapján a háborúban elesettek száma meghaladja a 8 milliót, ehhez jön még 20 millió sebesült s 7 millió hadifogoly és eltűnt.“ A világháború következményeinek ez a rövid mérlege egy destruktívnak semmiképp sem nevezhető politikusszerint. Nitti megállapítása azonban bármilyen tömör, még sem eléggé kimerítő. Kimerítő képet nyújt egy Egyesült Államokbeli pénzügyi szakértő, aki kiszámította, hogy a világháború 80 milliárd arany dollárba került. Hogy ennek az összegnek a nagyságáról fogalmunk legyen, fehozza, hogy amennyiben a világ valamennyi vasutvonalát újból megépítenék, úgy ennek a költsége összevéve csak 60 milliárd dollárra rúgna s a fennmaradó 20 milliárd dollárból még egy olyan nagyságú vasúti hálózat kiépítése volna lehetséges, mint az Egyesült Államok mai vasúthálózata. Egy másik példa. A háborúelőtti Franciaország- és Olaszország nemzeti vagyona együttvéve sem közelítette meg a 80 milliárd dollárt. Harmadik

példa. A háborúra kiadott összeg kétszer akkora mint Nagybritánia államháztartási költsége 225 év alatt, 1688-tól 1914-ig. „Négy és fél év értelmetlen küzdelmeire olyan óriási pénzmennyiséget pocsékoltak el, aminek a felhalmozására több évszázad volt szükséges.“ A világháború költségeinek nagyságáról még ezek a számok sem nyújtanak tökéletes képet, mert még hozzá kell vennünk azokat az alig kiszámítható értékeket, amiket az időnek előtte s a különböző sérülések és ragályos betegségek következtében elpusztultak élete, a sebesültek és elégtelen táplálkozás következtében megcsappant munkakészség, a gyermekbetegségek, a születések visszaesése, az értékes műkincsek, országutak, vasutak elpusztítása, a munkatermékenység visszaesése stb. jelent. Ha ehhez az amerikai pénzügyi szakértőtől kiszámított összeghez hozzáadjuk a hadakozó államok szövetségeseinek nyújtott kölcsönöket úgy a kiadások 95 milliárd dollárra emelkednek.

Kolozsális méretűek voltak a háború napi kiadásai. Míg a német-francia háború alkalmával (1870—1871) a poroszok napi kiadása 11,7, a franciáké 12,6, az orosz—japán háború alatt az oroszoké 7,8, a japánoké pedig 6,6 millió korona volt, addig a világháború során a hadviselő államok napi kiadásai 1914-ben 225, 1915-ben 411. 1916-ban 600 és 1917-ben 1350 millió koronába kerültek. (Természetesen a korona háborúalatti értéktelenedését tekintetbe véve!) A kiadások az egyes országokra (millió koronában) a következőképp oszlanak el:

<i>Év</i>	<i>Anglia</i>	<i>Német-,</i>	<i>Francia-,</i>	<i>Orosz-ország</i>
1914	52,5	54	54	48,9
1915	111	100,5	76,5	78,6
1916	168	150	111	67,2
1917	219	189	132	166,8
1918	235,5	219	180	—

Ezeknek az összegeknek a terhe természetesen mindenütt a széles tömegekre hárult. A hadikiadásokat az életnívó leszállításából és a multban felhalmozott vagyon megsemmisítéséből teremtték elő. Az összhadikiadások 84 százalékát belső kölcsönökkel és papírpénz kibocsájtásokkal fedezték.

Nagyon kifejező még ha közöljük (ugyancsak korona értékben a hadikiadások fejenkénti megoszlását az egyes országokban (első számoszlop) és a háború előtti nemzeti vagyon százalékában (második számoszlop):

Anglia	32.40	34.49
Franciaország	16.80	19.36
Olaszország	7.44	20.59
Oroszország	264	13.11
Egyesült Államok	10.56	8.67
Németország	17.52	24.71

Ezek a száraz, de annál beszédesebb adalékok fejezik ki a világháború költségeit. Ha most feltesszük a kérdést, hogy ki keresett a legtöbbet a világháborún, úgy erre a legvilágosabban

Caillaux egykori francia miniszterelnök válasza *Hova tart Franciaország, hová tart Európa?* című könyvében. Itt mondja: „A háborún mindenekelőtt a vasipar keresett, azután a vegyészeti gyárak, továbbá azok az üzemek, amelyek különböző, a honvédelemre szükséges tárgyak előállításával foglalkoztak. Az egyik angliai fegyvergyár 1912-ben egy millió font tiszta nyereséget mutat ki. Ennek a gyárnak tiszta nyeresége 1916-ban 16, 1917-ben 21 millió font. A legnagyobb franciaországi vasmű, amelynek 1913-ban 5 millió frank bevétele volt 1916-ban 17, 1917-ben 18 millió frank bevétellel számolt. Egy nagyon ismert részvénytársaság, az amerikai petróleumtröszt konkurrensé, a háború következtében hihetetlen nyereségre tett szert, 1916-ban 32, 1917-ben 44 és 1918-ban 71 millió holland forintot keresett.“ — A világháború alatt volt olyan japán vállalat, amely 600 százalékos osztalékot adott részvényeseinek.

Szacsvay Gusztáv

Kicsiny magok végtelen vetése

*Hisszünk a kicsiny mag kicsírázásában;
Hogy a kis csíra majd lombosan borul a tájra,
Ha gyökere a föld vérébe kúszott —
S hogy a sötét után a fényt nem hiába várja.*

*Hisszük, hogy a fűszálak is ott születtek, hol az erdők,
Hogy ellep mindent a kicsiny magok végtelen vetése,
Mert ha nem is akadna, aki elültesse,
A szél veti el és nem pusztul ki mégse.*

*Hisszük, egyszer majd elmúlnak a könnyecsorgató órák,
Harmatok, vércseppek nem hiába hulldogálnak,
Munkacsodák virrasztják majd álmainkat,
Gazdag életek híznak most aszott emlőjén a tájnak.*

*A süket éjszaka mélyén iránytűnk után,
Ezer lábbal, ezer lépéssel mind előbbre döngünk,
Halálbiztos törvény lendíti a sorsunk —
Egyszer boldog sugárzásban ölelkezik földünk.*

*Ha minden éj is elébe áll, megépül majd
A barlangból napvilágra bújt emberiség álma.
— Zsibbasztó erős növény csüggedést éreztet,
Az éhes, harapó vágyak növekednek fája.*

*(Ha fagyasztó orkánok lepik is tavaszi éjed,
A fájdalmak ha ezerszer is növekednek,
Tilalmas sötétben is tovább adod
A jó szót a szivedből a gyerekednek.)*

Szerezze új előfizetőket a *HID*-nak

Világszemle

„Az Északamerikai Egyesült Államok nem csak Amerika megvédésére, hanem az egész világ civilizált népeinek fennmaradása érdekében építi ki véderejét. Amerikának magasztos hivatást kell betöltenie: meg kell védenünk a civilizációt és kulturát!” Roosevelt szavai ezek tegnap mondott nagy rádióbeszédéből. Maga a beszéd nem rendkívüli. Hallottunk már számtalan hasonló, civilizációt és kulturát védő szölamokat. Éppen amerikai politikusok szájából. Rooseveltt csak megismételte, amit előtte már jónéhányszor elmondtak. És mégis van valami ebben az állításban, ami miatt bővebben kell vele foglalkoznunk. Jelentőségét a mai körülmények adják meg. Mik ezek a körülmények?

1. A német csapatok elfoglalták Hollandiát, Belgium nagy részét és Északfranciaországot, Flandriában pedig körülzárták a szövetségeseknek körülbelül egy milliót kitevő hadseregét. Az újabb jelentések szerint a belgák már letették a fegyvert.

2. Napok kérdése, hogy a la Manche csatorna keleti partja teljesen német kézre kerüljön és ezzel egyidejűleg meginduljon a támadás Anglia ellen.

3. Az olasz diákság vasárnap tartott tüntetésén „Éljen a háború! Menetelni akarunk!” kiáltásokkal vonult végig Róma uc-

cáin és Korzika szigetén „Éljen olasz Korzika“ felirásu falragazok jelentek meg.

A „civilizált“ világ nagy része tehát lángokban áll, másik részén meg most kezdik a tüzet éleszteni. A hadszíntér, mindinkább nyugat felé halad és ezzel a „civilizáció védelmével“ járó kötelezettségek is egyre nyugatabbra szorulnak az Atlanti Óceán partjai felé, Amerika felé. Eddig Franciaország és Anglia voltak leghangosabb védői, most ez az örökség Amerikára száll.

Ez az Örökség. Mert Roosevelt, de az USA ipar- és pénzmágnásai is nagyon jól tudják, hogy az örökség, ami rájuk vár (ha jól viselik magukat) nem csak kötelezettségekkel, hanem bizonyos javak birtokbavételével is jár. Ezért pedig érdemes várni és jónak lenni és felfegyverkezni és valamiféle elkerülhetetlen kötelezettségeket vállalni.

De megfordítva is vehetjük. És így is van rendjén. Mert ha már bizonyos kötelezettségeket vállal az ember, akkor jogosan követelheti a megfelelő ellenszolgáltatásokat. Azaz a konkrét esetben: ha Anglia örökébe lépek és védelmembe veszem a civilizációt, akkor éppúgy, mint Anglia, gondoskodnom kell arról, hogy ennek a feladatumnak eleget is tehessek. Gondoskodnom kell arról a bizonyos anyagi alapról, mely majd lehetővé teszi számomra a civilizáció tényleges védelmét. És mivel ebben a törvényes jogutód úgy is én vagyok, hát joggal megvédhetem — ha szükség lesz rá — az angol gyarmatokat, vagy legalább is azoknak egy részét.

Mert nézzük csak: az anyaország veszélybe került. A gyarmati népek pedig hálátlanok. Akármilyen szabadságban és jólétben éltek is, minden alkalmat kihasználják arra, hogy kicsikarják maguknak az önállóságot. De nem csak ez a lényeg, hanem más, civilizálatlan államok is alig várják, hogy rávethessék magukat a szabadságra hagyott és felügyelet nélkül maradt gyarmatokra. Mint például ez a Japán. Csak úgy remeg Holland-Indiáért. Ezt pedig nem lehet annyiban hagyni. Hiszen kézenfekvő a dolog. A törvényes jogutód én vagyok. És ami törvény az törvény, ami igazság, az igazság, ami örökség, az örökség.

Vagy vegyük így:

Szegény, árva gyarmati népek! Mi is lesz velük, ha jótévőjük, gyámolítóink, a szabadságot, civilizációt és kulturát adó gazdájuk életveszélybe kerül, vagy — isten ments — végelgyengülésben kimúl az élők világából! Mennyi ragadozó leskelődik mindenfelől az ártatlanokra! Hát ki gyámolítsa, bátorítsa őket, ha nem Amerika? (Allitól tegnap indult el az egyik, legnagyobb amerikai hadihajó Grönlandba — vigasztalni.)

Azt hiszem nem járok messze az igazságtól. Amerika — minden jel erre mutat — most nem fog olyan mértékben, olyan céltalattal és főleg olyan gyorsan beleavatkozni az európai küzdelembe, mint a múlt világháború idején. Pedig a helyzet ma a szövetségesekre nézve veszélyesebb mint akkor volt. A flandriai ütközet már-már újabb Sedánná változik és ami már évszázadok óta nem történt, Anglia közvetlenül veszélyeztetve van. De Amerika tanult

a múlt világháborúból. Nem hitelez. Háborúzzon Európa a saját számlájára. Ma nincs szüksége követeléseit hadsereggel biztosítani. Azonkívül biztosíték van éppen elég: az örökség. (Az örökség pedig az eddigi jogszokások szerint csak akkor kerülhet az örökös kezébe, ha az örökhagyó meghalt.) Jellemző egyébiránt az USA magatartása, hogy Rooseveltt, aki pedig az utóbbi időben ugyancsak gyakran küldözgetet jegyzékeket, leveleket ide-oda, elfeledkezett tiltakozni Hollandia és Belgium megszállása miatt. A DNB legalább is nem tud semmiféle ilyen, vagy ehhez hasonló jegyzékről.

Amerika tehát egyelőre semleges és valószínűleg semleges marad mindaddig, amíg imperialista érdekeit közvetlenül nem fenyegeti valamelyik háborús fél. És itt ismét ki kell kicsit térnünk Sumner Welles titokzatos utazására. Ez az utazás és az USA magatartása némileg emlékeztet Anglia szerepére a spanyol polgárháború idején. Ha jól emlékszem az angol kormány is kiküldte akkor megbizottját, hogy mindkét féllel tárgyaljon. Ez a megbizott minden bizonnyal elsősorban is az angol érdekeltségek biztosításának lehetőségeit puhatolta úgy egyik, mint a másik vész győzelme esetén. A népfront-kormány valószínűleg nem nyújthatott kellő garanciákat az angol érdekek biztosítására . . . Welles, ami a dolognak ezt a részét illeti, megnyugtató beszámolót tarthatott Rooseveltnak. Az amerikai nyersanyag, ipari termékekre és tőkére egy háborút átszenvedett Európának mindig szüksége lesz, de . . . és itt vannak azok a sokat hangoztatott még előre nem látható fejlemények, melyeket az amerikaiak nagyon is jól előre látnak, — de megtörténhet, hogy a végkimerülésig vezetett háború nem csak az amerikai, hanem általában véve mindenféle tőkés érdekeltséget a legnagyobb veszedelembé, a pusztulásba sodor. És erre az esetre is jó, ha erős, szolidan felszerelt, kemény hadsereg áll készenlétben az Atlanti Óceán tulsó partján.

Van azonban még egy nyomós ok, amiért jó, ha az USA mindenre készen áll: a Szovjetunió. Ez a hatalmas állam sikeres külpolitikai vezetése következtében kívül maradt a mostani mérközésből. Továbbfejlődése, erősödése még mindig biztosított, de emellett szabad keze van az európai játszmaiban is. Sőt, ő vette kezébe az események gyepeljét. Ez pedig veszélyes dolog egy jövődöbéli örökös számára. Erre a semleges államra nagyon kell vigyázni. A Szovjetunió bármikor bármelyik fél részére eldöntheti a most folyó mérközést és túlnagy kockázat lenne az USA számára, ha már korán, elhamarkodottan háborúba lépne.

Hogy a Szovjetunió meg tudta őrizni tekintélyét és irányító szerepét az események kialakulásában, azt bizonyítja Svédország még máig megőrzött semlegessége és a Balkán biztonsága. A Szovjetunió nemcsak hogy saját földjét kiméli meg az öldökléstől és pusztulástól, hanem az ország közelében és a Szovjet felé vezető út mentén fekvő államokat is megvédi a háború borzalmaiktól. Lassanként egy széles biztonsági öv épül ki a Szovjetunió körül melyet a háborúzó imperialista államok nem mernek megbolygatni. Még sohasem vált annyira nyilvánvalóvá a Szovjetunió békeákarata, imperialista ellenes magatartása, mint most,

amikor a mind szélesebb hullámokat verő háborús zürzavarból nyugodtan, magabiztosan emelkedik ki, mint egyetlen békesziget.

Lapjaink mind sűrűbben hoznak híradást a Szovjetunió magatartásáról a balkáni kérdéssel kapcsolatban. Az utóbbi napokban — állapítják meg a lapok — megnyugodtak a kedélyek Délkelet Európában. Ez a Szovjetunió határozott állásfoglalásának köszönhető. Erről írnak a német lapok is, amikor megemlítik, hogy Olaszország hallgatólagosan belenyugodott abba, hogy a Balkánt ne tekintse kizárólag saját érdeközónájának. Kezdi megszokni, hogy itt a Szovjetunióknak is van némi beleszólása a dolgok fejlődésébe.

Az olasz félsziget azonban korántsem nyugodott meg. Egyre erősebben érezhető a háborús feszültség, egyre hangosabbak a követelések, egyre hevesebbek a tüntetések. Ezek a tüntetések,

most mindinkább Nyugat ellen irányulnak. Egyelőre csak Korzika bekebelezését emlegetik és Franciaországot fenyegetik hangosan, de nyilvánvaló: a nagy láрма mögött Olaszországnak az a törekvése húzódik meg, hogy a Földközi tengeren Anglia örököse legyen. Az olasz követelések párhuzamosan haladnak a német katonai sikerekkel. Ma még az a helyzet, hogy Franciaország szenvedett legtöbbet a háborúban. Róma tehát a francia Korzikát követeli magának. Amint Angliára is sor kerül, egymás után vetődnek majd fel szörnyűbb, életbevágóbb követelések: a földközítengeri flottabázisok, Közéletelet és az afrikai gyarmatok. Anglia érzi ezt és azonnal tárgyalásokba kezd Olaszországgal. A tengeri zár szigorúságából enged, apróbb szivességeket hajlandó tenni. De ezek az apró engedmények nem elégítik ki az olasz igényeket.

A háború pedig tovább folyik nyugaton. Mind hevesebben és mind nagyobb méreteken. Németország katonai sikereivel szemben ott vannak a szövetségeseknek még mindig nagy erőt és fölényt jelentő gazdasági tartalékjai. Van azonban egy jelenség, mely

mellett nem lehet szó nélkül elhaladni. A szövetségesek rövid időn belül úgyszólván teljesen leváltották vezérkaraikat. Először a fővezér személye változott meg, majd a többi hadtestparancsnoké és vezérkari tiszté. A lapok híradása szerint ezen kívül a francia hadsereg több tisztjét letartóztatták. Maga a miniszterelnök, Paul Reynaud emlegette beszédében hogy a hadsereg és a polgári lakosság körében szabatotás folyik. Sokan ezzel magyarázzák a németek gyors előrehaladását. Az orosz lapok bőven foglalkoznak a szövetséges tisztikar leváltásával és a katonaság körében fogatosított tisztogatásokkal. Megállapítják, hogy akkor, amikor a harc a leghevesebben folyik, amikor az események rohamos gyorsasággal közelednek a döntés felé az ilyen intézkedés nyílt bevallása a belső bajoknak.

Franciaország belsőleg már régebben felkészült a háborúra. Ezt a felkészülést bizonyítják a már korábban meghozott törvények, amelyek a kormánynak széleskörű felhatalmazást adnak, a háborúellenes pártok ellen fogatosított intézkedések: az idegeneknek koncentrációs táborokba való összegyűjtése, a munkásság által nagynehezen kiharcolt negyvenórás munkahét eltörlése, a sztrájkjog megvonása stb. stb. Mind egy-egy jellemző tünete és velejárója az imperialista háborúnak. Németországban ez már úgyszólván a rendszerrel együtt lépett életbe, ott a háború nagyobb belső átalakulást nem tett szükségessé, de Franciaországban, ahol még nemrég meglehetősen szabad, demokratikus rendszer volt uralmon, ezek az intézkedések erős visszahatást keltettek.

A legújabb jelentések szerint az angol kormány is követte szövetséges társát az u. n. rendkívüli, háborús intézkedések fogatosításában. Nagyarányú letartóztatások, tisztogatások folynak az államélet minden terén. Ami pedig a munkásságot illeti, őt sem felejtették ki: bevezették a gyárak huszonnégyszórás munkaidejét. A munkások tizenkét órát dolgoznak naponta. Az angol szakszervezeti szövetség elfogadta ezt a törvényt, amit különben is a munkáspárt támogatásával, sőt annak egyenes előterjesztésére hozott a kormány.

*

A nyugati fronteseményeket a semleges orosz lapok a következőképen írják le:

A rendelkezésre álló adatok szerint az offenzíva kezdetén a nyugati arcvonalon az erőviszonyok így álltak:

az angol expedíciós hadsereg:	300.000 fő	
francia hadsereg	5,000.000	„
belga	1,000.000	„
holland	500.000	„
	összesen	6,800.000 „ ami 56 hadosztályt

tett ki. A repülők száma 7000 volt.

A németek azonban 7—8 millió katonát dobtak támadásba, mintegy 10 ezer repülőgéppel. A szövetségesek tehát kisebb erővel vették fel a küzdelmet.

A tizenöt napos küzdelem befejezése után az Izvestija ezeket a következtetéseket vonja le:

1. Az első nagy harcok eredménye bizonyítja, hogy a szövetségesek gyengébben készültek fel a háborúra, mint Németország.

2. A német hadsereg sikerének titka a korszerű támadóeszközök tömeges harcbevételében, elsősorban is a tankok, zuhanóbombavető repülőgépek, a motoros gyalogság, tüzérség és az új fegyvernem, az ejtőernyősök alkalmazásában rejlik. A zuhanóbombázók, a tankok és ejtőernyősök ilyen arányú felhasználása a szövetségeseket — saját bevallásuk szerint — teljesen váratlanul érte. Az ejtőernyősök a német támadás első idején nagy szerepet játszottak. Az ellenséges repülőterek szétrombolásával, a vasúti csomópontok, átjárók, hidak megszállásával lehetővé tették hadseregük gyors előnyomulását. Megnehezítették az ellenség tartalékjainak felvonulását és frontmögötti támadásaikkal nagy erőket kötöttek le. A német légihaderő számbeli fölényével a kezdeményezést mindaddig kezében tartotta.

3. A lengyelországi tapasztalatok alapján a német hadvezetőség sikeresen alkalmazza az ellenséges haderők megbontásának módszerét. Arra törekszik, hogy a vele szemben álló hadsereget több részre szakítsa és azokat egyenként törje le.

4. A holland és belga hadseregnek a szövetségesek nem nyújtottak hathatós támogatást és ennek folytán a demoralizált holland csapatok a harc hatodik napján megadták magukat. A most visszavonulóban levő belga hadsereget sem részesítik kellő támogatásban. E támogatás hiányában voltak kénytelenek a belgák is letenni a fegyvert.

Szobotica, 1940. május 27.

Szántó Árpád

Figyelő

Néhány szó Indiáról

A most folyó háború veszedelmes gyorsasággal közeledik az angol partokhoz. A szigetbirodalom nyugalma, biztonsága mind bizonytalanabbá válik. Időszerű már a kérdés, hogy a hatalmas birtokokkal rendelkező kis anyaország veszélybe jutásával egyidejűleg nem fog-e felbomlani az egész óriási gyarmatbirodalom. Közismert, hogy az angolok a világ nagyobb részét hatalmukba kerítették és mindaddig sikeresen meg is tudták tartani ezeken a birtokokon uralmukat. Az angol hivatalos körök sohasem mulasztják el a gyarmatok és dominiumok

hűségének hangortatását. Kérdés csak az, vajjon tényleg fenáll-e ez a hűség, meg van-e reális okuk ezeknek a gyarmati népeknek az anyaországgal szembeni függő viszonyuk további fenntartására?

Néhány számadatot, tényt adunk itt olvasóinknak. Alkossanak maguknak képet arról, milyen az angol gyarmati népek helyzete és ezzel egyidejűleg mindjárt választ is nyernek arra, hogy hajlandók lesznek-e a gyarmati népek az anyaország bajbajutása után is hűségesen kitartani mellette.

*

Az angolok mintegy 250 éve kezdték meg India gyarmatosítását, de csak 150 esztendővel ezelőtt sikerült az óriás-birodalmat leigáznok.

India 375 milliónyi lakosából ma mindössze 285 ezer az angol. Az angol hadsereg azonban 60 ezer főnyi katonasággal va képviselve és az angolokból álló állandó katonaság mellett még mintegy 600 ezer főből álló benszülött katonaság is őrzi a londoni lordok és pénzmágnások vagyonát és érdekeltségeit.

Ezek az érdekeltségek körülbelül 8 milliárd dollárt tesznek ki. Ez a befektetés átlag évi 1 milliárd dollár hasznot hoz. Csak nemzeti adósság fejében évi 100 millió dollárt fizetnek a hinduk.

India elfoglalásának első éveiben az angolok rendszeresen rabolták az országot. 1800 és 1860 között arany, drágakő és más értéktárgyak alakjában 1 milliárd fontsterlinget vittek ki az országból.

De hogyan él a hindu? A 375 millió közül 270 millió földmivelő. Ezek a földmunkások telepítik be a mintegy 700 ezer falut. A földmunkások között rengeteg a munkanélküli. Egyes számítások szerint körülbelül 40 millió munkanélküli földmunkás van Indiában.

Bengáliában az évi földadó az egész termés 40%-át teszi. Ebben a tartományban 1931-ben kb. 10 millió munkanélküli földmunkás volt, ami az összmunkásság 25%-ának felel meg. Bombayban 1929-39 között a földműveseknek rendezniök kellett adósságukat. Az eredmény: a parasztság 50%-a kénytelen volt eladni földjét.

Az országban élő kb. 51 millió pária (teljesen jogtalan) növeli az ipari és mezőgazdasági munkásság számát. Egy hindu munkás átlagos évi keresete 13 és fél dollár, azaz 600 dinár. (Egy angol munkás évi bevétele 369 dollár, egy amerikaié 680 dollár, ami 16.500 illetve 30.600.—dinárnak felel meg.) Bombayban legmagasabb a munkadíj. Itt egy férfi-munkás napibére 12 dinárnak felel meg, a munkásnő keres napi 9.— dinárt, egy fiú 4.— dinárt.

Az angol uralkodókon kívül él még Indiában 562 benszülött herceg (Maharadzsa). Példának idézzük az egyik ilyen herceg, névszerint Nizan de Hinderabad vagyonát és évi bevételét.

1.) Vagyon:

Drágakövek értéke 2 milliárd dollár (45 milliárd dinár)
Aranykészlet „ 250 millió „ (11 milliárd 250 millió dinár)
2.) Évi bevétel 50 „ „ (1 „ 250 „ „)

Ezek után érdekes lesz néhány szóban az indiai költségvetéssel is foglalkozni.

Az 1935/36-os költségvetés a következőképen oszlott meg:

Hadikiadás	23.9%	Közigazgatás	8.7%
Adósságtörlesztés	22.5%	Kultúra	5.7%
Rendőrségi és fegy-		Közegészség	2.6%
házi kiadások	9.6%	Földművelés és ipar	2.1%

Ha a költségvetési tételeket nézzük, látjuk, hogy az összkiadásoknak 42.2%-át (hadikiadás, rendőrség, börtön, közigazgatás) fordítják a nép elnyomására és ilymódon figyelmeztetik az anyaország iránti hűségre. De mit kapnak a hinduk ezzel szemben? A költségvetésnek ekkora tétele mellett 5.7% megy a közoktatási célokra. Itt mindjárt megjegyezzük, hogy Indiában 345 millió ember sem írni, sem olvasni nem tud, a 700.000 falunak kétharmadrészében nincs iskola.

A közegészségügyekre a költségvetés 2.6%-át fordítják. Meg is van az eredménye. 1881-ben a hindu átlagos életkora 30 év volt, ma csak 23 év. Angliában azonban ugyanakkor az átlagos életkor 55 év. Indiában 1000 gyermek közül 250 hal meg. (Angliában 12.) Evente 6 millió ember hal meg Indiában, 2 és fél milliót csak a malária visz el.

Ezek után talán felesleges kutatni, hogy milyen erős lábakon áll az anyaország iránti hűség.

—E—

A Szovjetunió alkotmányjogi rendszeréről

(Az alábbi cikket a Beográdban megjelenő „Napred“ c. hetilap 53-ik számából vettük.)

A Szovjetunió alkotmányjogi története, annak ellenére, hogy aránylag nagyon rövid időre, alig 23 esztendőre tekinthet vissza, sok érdekes elemet tartalmaz. Ezek az elemek alkotmánytechnikai és ideológiai jellegük mellett az új Oroszország gazdasági, társadalmi, politikai fejlődésének és kulturális életének hű kifejezői. Az 1918-as alkotmány alaptörvényeitől a Szocialista Tanácsköztársaságok Uniójának 1924-es alkotmányán keresztül, a mostani, 1936-os szövetségi alkotmányig a Szovjetunió jelentős utat tett meg. Űgy a belső fejlődés terén, mint a nemzetközi helyzetet illetően. A mai alkotmány bizonyos tekintetben folytatása és kiegészítése az előző alkotmánynak. Egyben pedig az új körülményeknek, viszonyoknak, a Szovjetunió új társadalmi, politikai helyzetének visszatükrözése. A szovjet-alkotmány — létrehozóinak meghatározása szerint — a mai valóságnak a jog és a törvények nyelvén való kifejezése. Kifejezése annak a valóságnak, amely a hadi kommunizmust (1918—1923) a proletáriátus szervezett diktatúrájától (1924-től) elválasztja és azt a mai átmeneti korszakot jelenti, mely a tökéletesen szocializált társadalom, az osztályok nélküli kommunizmus felé vivő úton fekszik.

A Szovjetek alkotmányjogi rendszerének három alapvető jellegzetessége van.

Első jellegzetessége a sajátos államberendezés. A Szovjetunió összetett, föderatív állam. A szovjetállam sok nemzetiségből, sok népi egységből tevődik össze. A Szovjetunió 12 szövetséges köztársaságból áll. (Az előző alkotmány csak 7 föderatív egységet ismert el.) Örményország, Azerbaidzsán, Georgia valamikor közösen alkották a Transzkaukázusi Republikát, ma önálló szocialista köztársaságok, épp olyan joggal, mint az orosz, ukrán, fehérorosz stb államok. Kazak- és Kirgiz-területek valamikor föderatív egységek voltak az orosz köztársaságban, újabban szövetséges köztársaságok rangjára emelkedtek. A finn háború

befejeztével ismét megalakult egy önálló egység Finn-Karél Köztársaság néven.

A föderatív egységek számában beállott változások megfelelnek ezen államok társadalmi és kulturális fejlődésének, melynek révén az egykor gyarmati sorsban élő népek az önálló nemzetek színvonalára emelkedtek.

A néprajzi tényezők mellett még más is szükséges ahhoz, hogy egy egység a Tanácsköztársaságok Szövetségének keretei között önálló, a többiekkel egyenrangú szocialista köztársasággá váljék. Először: köztársaság nem lehet minden oldalról szovjet-államokkal körülvéve, úgy, hogy a Szövetségből való kilépésének jogát valóban gyakorolhassa is, ha egyszer így határozott. Másodszor: a köztársaság földrajzi határai között élő nemzetiség, melyről a köztársaság elnevezését is nyeri, valóban többségi legyen és kompakt egészet alkosson. Harmadszor: csak az egy milliót és ezt a számot túlhaladó lakossággal bíró földrajzi egységek lehetnek önálló köztársaságok. Örményországot, Fehéroroszországot, Turkesztánt és a kirgizek hazáját kivéve az összes többi szövetséges köztársaságok, további, kisebb egységekre oszlanak. Egy vagy több autonóm körzetre, nemzetiségi kerületre. Ez vonatkozik különösen az Orosz Föderatív Köztársaságra, amely lényegében véve egy külön államszövetséget képez. Egész sor föderatív egységből és autonóm kerületekből áll. Megkülönböztetésül az amerikai Egyesült Államoktól a Szovjet Szövetség alkotmányának 17. §-a értelmében a Szövetség szabad és önkéntes közösség, melynek minde egyes tagja bármikor élhet az elszakadás jogával. A fentiekből kitűnik, hogy a Szovjetunió egyike a legszélesebbkörű államszövetségeknek, melyeket az alkotmányjogi történelem ismer. A nagyfokú tagoltság mellett azonban a gazdasági és politikai intézmények egysége folytán, valamint a tervgazdálkodás megvalósítása és az egyetlen egységes párt működése következtében a szigorú centralizmus is fellelhető. A Szovjetunió egyes politikusai az alkotmányról írva azt mondják, hogy a Szocialista Tanácsköztársaságok Szövetsége az összetett államok új típusa, mely a legszélesebbkörű föderalizmust a gazdasági és politikai centralizmussal köti össze az érdekelt egységek közös és kollektív gazdasági fejlődése érdekében. A rendszert röviden „demokratikus centralizmus“-nak mondják.

A szovjet-alkotmány második jellegzetessége a legfelsőbb hatalom felépítésének rendszerében rejlik. Az 1924-es alkotmánytól eltérőleg a mai olyan választó-rendszert teremtett meg, mely a polgárok egyetlen csoportját, vagy rétegét sem zárja ki a választójog gyakorlásából és nem tesz különbséget a városi és falusi szavazatok között. Az új rendszer általános, egyenlő, közvetlen és titkos választójog alapján épül fel. A nők és katonák éppolyan aktív és passzív választójoggal bírnak, mint bárki más.

A Szovjetunió legmagasabb törvényhozó testülete a Legfelsőbb Tanács, melyet négy évre választanak és amely két házból áll. Az alsóház a Szövetségi Tanács, mely a Szovjetunió polgárai által megválasztott képviselőkkel áll. A felsőház (ha ugyan lehet ilyen meghatározásokat alkalmazni), a Nemzetiségek Tanácsa, melyben a Szovjetunió minden egyes nemzetisége egyenlő számmal van képviselve. A képviselőket a köztársaságok, autonóm kerületek és nemzetiségi egységek

lakossága választja éppúgy, mint a Szövetségi Tanács képviselőit. Mindkét ház egyforma hatalommal és jogokkal bír és közösen ülészhet. A Legfelsőbb Tanács elnökséget választ, mely önállóan és teljes joggal gyakorolja a törvényhozói hatalmat mindaddig, míg a Tanács nem ülészik.

A Nemzetiségi Tanács és a Legfelsőbb Tanács Elnökségének intézménye egészen egyedül álló jelenség az alkotmányjogi történelemben. A Nemzetiségi Tanács teljesen új megoldása a sok nemzetiségből álló szövetségi állam nemzetiségi kérdésének. A Legfelsőbb Tanács Elnöksége intézmény újszerűsége pedig abban áll, hogy az Elnökségen keresztül a törvényhozó hatalom közvetlen ellenőrzést gyakorol a végrehajtó hatalom fölött. Ez a rendszer nagyjelentőségű. Ha beválik, nagyhatású ellenőrző eszközt ad a demokrácia kezébe.

A Legfelsőbb Tanács választja meg a népbiztosokat és a legfelsőbb bíróság tagjait, akik az alkotmány szavai szerint „függetlenek és csak a törvénynek tartoznak felelősséggel.“ Az alacsonyabb fokú, úgynevezett népbíróságok bíráit maga a nép választja.

A szovjet-alkotmány harmadik, legjellegzetesebb sajátága a szovjetpolgárok jogainak deklarációja. A polgári jogok mellett, melyet az emberiség elfogadott és az angol Habeas Corpus aktában kihirdetett, az amerikai függetlenségi és a francia forradalom emberi jogok deklarációja mellett a szovjet alkotmány a jogok egészen új kategóriáját tartalmazza. Ez az a jog melyről Babeuf a 18. század végén beszélt, amelyért Louis Blanc 1848-ban harcolt: a gazdasági és szociális jog. Az, hogy mindenkinek joga legyen dolgozni, joga legyen fizetett szabadságra, biztosításra, ingyenes orvosi kezelésre és joga legyen képeznie magát, tanulni. Ezek a jogok alapján döntenek meg a munkanélküliséget és megadják mindenkinek a lehetőséget, hogy dolgozzék és hogy becsületes munkája után becsületes keresetre tegyen szert.

Sajátságos itt a jogok gazdasági vonatkozásának kidomborítása. A demokrácia mindmáig a polgári jogokat, a polgári szabadságot hangsúlyozta, a szovjet-alkotmány a gazdasági szabadság jogának megvalósítását hirdeti. Alapgondolata az, hogy a gazdasági lehetőségek szabják meg a polgári jogok gyakorlásának mértékét is.

Krónika

Néhány számadat a Szovjetunióból. Az alumínium-termelés az évek folyamán a következőképpen alakult:

	1930	1932	1934	1936	1938
termelés	—	100	14.400	37.900	48.000 tonna
fogyasztás	10.000	11.500	19.500	38.000	55.000
bevétel	9.600	10.400	5.100	34	8.500 „

A bányák és gyárak kapacitását még nem használják ki teljes mértékben. Állandóan kutatnak új lelőhelyek után. Az alumínium előállításához szükséges anyagokat mind a belföldön termelik. Az előállítás így többé kerül, de meg

van az az előnye, hogy függetleníthetik magukat a külföldtől. Az SSSR-ben előállított alumínium ára magasabb, mint a többi országokban, aminek az a magyarázata, hogy a lelőhelyek messze vannak a földolgozó gyárektől, nagyobbak

a szállítási költségek és természetesen nagyobbak a munkadíjak is.

Magnezit-termelésben első helyen áll a világon Szovjetország évi 600.000 tonnával. Második helyen volt Ausztria 500.000, azután Görögország 60.000, Jugoszlávia 40.000 tonna évi termeléssel.

A most dúló világháború az anyagok háborúja, ahogyan egy vezető nyugati politikus a napokban mondta. Minden állam ereje attól függ, hogy mennyi nyersanyaggal rendelkezik. Alább egy kis táblázatot közlünk a nyersvastermelésről. A táblázat az egyes államok termelését mutatja a világhőtermeléshez viszonyítva százalékban. (A világhőtermelés 100%)

	1913	1937	1938
Anglia	15	8	8
Franciaország	7	8	7
Belgium	3	4	3
Németország	24	15	24
Oroszország	7	14	18
Japán	1	3	4
Amerika	46	36	23

Acéltermelés (világhőtermelés 100%)

	1913	1925	1937	1938	1939
Anglia	10	8	10	10	9.68
Franciaország	6	8	6	6	5.60
Belgium-Luxemburg	3	5	5	3	3.06
Németország	25	13	16	23	24.76
Olaszország	1	3	2	2	—
Oroszország	6	3	14	16	15.80
Japán	1	2	4	6	—
Amerika	42	51	38	26	27

Az orosz-német gazdasági szerződés megkötése után a külföldi sajtóban gyakran láttak napvilágot olyan hírek, hogy német specialistákat küldenek a Szovjetunióba, akik az ottani termelést beszervezik. Ezekkel a hírekkel úgy szeretnék

beállítani a dolgokat, mintha a Szovjetunió ipara nem lenne elég érett arra, hogy saját erővel előbbrehaladjon és ezért szüksege van a német szakemberekre. Ha mindjárt komolyabb emberek is készpénznek veszik a híreszteléseket, ezeknek vajmi kevés közül van a valósághoz.

Mindenekelőtt az orosz ipar óriási utat tett meg 1932-től máig. És éppen ez az az időszak, amikor a idegen szakemberek számát a legalacsonyabbra csökkentették. Ezalatt az idő alatt Oroszország kiépítette mérnöki és technikai szakemberekből álló hatalmas ipari kádét. Hiba lenne tehát ma azt hinni, hogy a Szovjetunióknak nincsen elegendő számú, jól képzett szakembere. A Szovjetunióban vannak a világ legjobb technikai iskolái. Mérnökei — az angol szakértők véleménye szerint is — a világ legképzettebb szakemberei közé tartoznak. Ismeretes, hogy még a cári Oroszország idején is világhírűek voltak az orosz mérnökök.

Más kérdés az, vajjon alkalmaz-e a Szovjetunió ma idegen, német mérnököket. A múltak tapasztalatai alapján nincs nagy kilátás arra, hogy a Szovjetunió valami nagy haszonra tenne szert az idegenek alkalmazásával. 1928—1932 között mintegy 40.000 idegen szakember dolgozott Oroszországban. Ez a szám az utóbbi nyolc év alatt majdnem a nullára csökkent. Az oroszok rájöttek, hogy immár többet tudnak mint más országból jött szakemberek. Végül pedig, ami leglényegesebb, ha fel is vennék idegeneket, ezek nehezen találnák meg helyüket a termelésben és úgyszólván hasznavehetetlenek lennének. A Szovjetunióban folyó munka kollektív rendszerű. Eymásközött szorosan összekapcsolódtott és begyakorolt csoportok dolgoznak, melyek nem szívesen vesznek maguk körébe más csoportokhoz tartozókat, különösen pedig a munkamódszerrel nem ismeretes idegeneket.

Kedves Olvasónk!

Jelen számunk rajtunk kívülálló okokból kisebb terjedelemben és csak elkésve jelenhetett meg.

Nem közlhattük:

Laták István: Tavasz 1940.,

Révész Illés: Széljegyzetek,

Ril: Ember és Természet,

H. E.: Emlékezzünk (Huszonhat évvel ezelőtt) című cikkeinket.

Laták István: Kicsiny magok végtelen vetése c. versét, Világszemlénket, Krónikánkat csak megcsonkítva közlhattük.

A szerkesztőség

IDEGEN SZAVAK MAGYARÁZATA:

Destruktív = romboló, bomlasztó

dezorganizáció = szétzúllás

Junker = reakciós politikus, föld-

birtokos

Kontinens = földrész, szárazföld

koncentráció = összpontisítás

Tempó = ütem

Előző számainkban már gyakrabban közölt idegen szavakat a jövőben nem közöljük.

A HID ELŐFIZETÉSI DIJA :

Jugoszláviában:

Egy évre 50.—, félévre 26.—, negyedévre 14.— dinár.
Egyes szám ára 2.50 dinár.

Magyarországon:

Egy évre 7.—, félévre 3.75, negyedévre 2.— pengő.
Egyes szám ára 35 fillér.

*Befizető lapunk üres tuloldalán kérjük fel-
tüntetni a küldött összeg rendeltetését*

A HID 58.297 sz. postatakarékpénztári csekkszámlájára küldje
előfizetését a mellékelt befizetési lapon!

*Az elmaradt előfizetési díjak a lapot és előfizetőinket egyfor-
mán terhelik. Ezért lejárathor azonnal újítsa meg előfizetését!*

*Kéziratokat csak a portó előzetes beküldése mellett küldünk
vissza. Csak teljes névvel és címmel ellátott kéziratokat ve-
szünk figyelembe. Lapunkban megjelent minden egyes cikkekért
trója felelős. Levelek és kéziratok Administracija i redak-
cija HID Subotica, pošt. fak 88. címre küldendők.*

„Híd“ literarni časopis, izlazi dvaputa mesečno.

Odgovorni urednik i izdavač: *Mayer Ottmar*, Subotica,

VII. Kragujevačka 4.